

Woonsituatie na scheiding en gedragsproblemen bij het kind

Bachelor Thesis

Universiteit Utrecht

Annemiek Kamphuis, 4253256

Anne Meulman, 4213211

Manon van der Meulen, 3950107

Nynke Postma, 4084977

Faculteit Sociale Wetenschappen

Thesis Pedagogische Wetenschappen

Cursuscode: 200600042

Beoordelaar 1: Dr. I. Van der Valk

Beoordelaar 2: Dr. M. Verhoeven

11 juni 2014

Abstract

Objective: This study examines if the living situation of the child after a divorce creates a difference in the extend of externalising- and internalising behaviour, if the age is divided per living situation and if gender of the child is divided per living situation. **Method:** Data is used from the cross-sequential data set retrieved from the survey research 'Scholieren en Gezinnen 2006-2013'. Youths from families with divorced parents, aged 9 -17 years ($M = 13.18$, $SD = 1.41$), have participated in the research project ($n=1431$). **Results:** For both externalising and internalising behaviour there was no significant growth shown with the living situation after a divorce. The variable age shows that there is a significant result in the living situation after a divorce. Younger children appear to more often live with their fathers in comparison with older children. There is no significant difference in the gender of the child and their living situations after a divorce. This means that the living situation after a divorce does not differ between boys and girls. **Conclusion:** There is no significant difference in the dividing of boys and girls per living situation and the degree of problem behaviour. There is a significant result in the variable age per living situation after a divorce.

Key words: (parental) divorce, gender, living arrangement, co-parenting, internalising, externalising, age.

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoek ‘Woonsituatie na scheiding en gedragsproblemen bij het kind’. Dit onderzoek is geschreven door Anne Meulman, Manon van der Meulen, Nynke Postma en Annemiek Kamphuis. Het betreft een onderzoek naar de woonsituatie van kinderen na een scheiding. Met dit onderzoek ronden we de pre-master Orthopedagogiek af aan Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht. Door ieder van ons is een deelvraag uitgewerkt. De inleiding en resultaten zijn individueel uitgewerkt. De methoden, conclusies en discussie zijn gezamenlijk uitgewerkt.

Er is onderzoek gedaan naar echtscheidingen omdat we in de praktijk vaak kinderen tegenkomen met gescheiden ouders. Hierdoor hebben we ervaren dat een scheiding gevolgen kan hebben voor het kind. Vanuit deze ervaring waren we nieuwsgierig naar onderzoeken rondom de woonsituatie van kinderen na een echtscheiding en internaliserend en externaliserend probleemgedrag. Er is in dit onderzoek specifiek gekeken naar de woonsituatie van kinderen na een echtscheiding en internaliserend en externaliserend probleemgedrag van jongens en meisjes tussen de 9 en 17 jaar.

Graag willen we dit voorwoord gebruiken om alle mensen die een bijdrage hebben geleverd aan dit onderzoek te bedanken. Onze grootste dank gaat uit naar Dr. I. Van der Valk. We willen haar bedanken voor haar adviezen, inzichten en medewerking aan dit onderzoek. Daarnaast willen we Dr. E. Spruit en Dr. I. Van der Valk, van de onderzoeksgroep Jeugd & Gezin van de Faculteit Sociale Wetenschappen, bedanken dat we voor ons onderzoek gebruik hebben mogen maken van het databestand afkomstig uit het survey onderzoek ‘Scholieren en Gezinnen 2006-2013’. Dit databestand is onder hun leiding tot stand gekomen. Ten slotte willen we alle personen bedanken die op welke manier dan ook de totstandkoming van dit onderzoek mede mogelijk hebben gemaakt.

Inleiding

Tegenwoordig eindigt in de westerse wereld één op de drie huwelijken in een echtscheiding (CBS, 2014). In veel gevallen zijn hier kinderen bij betrokken (Amato, 2001; Spruijt, Kormos, Burggraaf, & Steenweg, 2002). Jaarlijks maken 33.000 minderjarige kinderen in Nederland een echtscheiding mee. 20% van deze kinderen is jonger dan vijf jaar, 33% heeft een leeftijd tussen de vijf en tien jaar en 47% is ouder dan tien jaar (Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS], 2011). Een echtscheiding kan grote gevolgen hebben voor het kind en de woonsituatie waarin hij of zij opgroeit na scheiding (Spruijt et al., 2002). Sinds 1998 geldt in Nederland bij wet dat beide ouders het ouderlijke gezag houden na een echtscheiding, waardoor eenhoofdig gezag een uitzondering is geworden (Spruijt et al., 2002). Deze wetwijziging heeft mede geleid tot een grotere diversiteit aan woonsituaties na scheiding (Spruijt, 2009).

In dit onderzoek wordt nagegaan of er een verschil is in gemiddeld probleemgedrag van kinderen in relatie tot de woonsituatie na scheiding. Daarnaast wordt onderzocht of en hoe leeftijd en sekse verdeeld zijn per woonsituatie. Allereerst volgt een literatuuroverzicht waarin deze aspecten worden uitgelicht. Aan het eind van deze inleiding worden de deelvragen en hypothesen van dit onderzoek beschreven.

Woonsituatie na scheiding

Na een scheiding verandert de woonsituatie van een kind (Haverkort & Spruijt, 2012). Het kind kan altijd of vooral bij één ouder gaan wonen, of in een co-ouderschapsgezin (ongeveer even vaak bij vader als moeder). Tegenwoordig gaan in Nederland de meeste kinderen na een scheiding bij moeder wonen (70%). Een klein deel van de kinderen gaat bij vader wonen (10%). Steeds meer ouders kiezen voor co-ouderschap (20%). Dit is 5% meer ten opzichte van 1999 (CBS, 2011).

Naast de verschillende woonsituaties, verschilt ook de frequentie waarin kinderen

contact hebben met de uitwonende ouder. Het percentage kinderen dat bij moeder woont en geen contact heeft met vader, is 17%. 15% van deze kinderen ziet vader 11 keer per jaar of minder. 24% ziet vader 1, 2 of 3 keer per maand en 44% van de kinderen ziet vader 1 of meer dan 1 keer per week. Het percentage kinderen dat bij vader woont en geen contact meer heeft met moeder is 16%. 20% van deze kinderen ziet moeder 11 keer per jaar of minder. 30% ziet moeder 1, 2 of 3 keer per maand en 34% ziet moeder 1 of meer dan 1 keer per week (Haverkort & Spruijt, 2012).

Scheiding, kind problematiek en woonsituatie

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat scheidingskinderen in vergelijking met kinderen uit intacte gezinnen een hoger risico hebben op problemen in gedrag, academisch succes, psychologisch functioneren en op het gebied van sociale competentie (Amato, 2000; Amato, 2005). Dit kan verklaard worden vanuit de gezinssysteemtheorie. De gezinssysteemtheorie ziet familie als een complex, hiërarchisch georganiseerd systeem. Dit systeem bestaat uit kleinere subsystemen (bijv. ouders), en is ook ingebed in grotere systemen (bijv. de gemeente). Interacties vinden plaats binnen en tussen deze niveaus. Elk individu is onlosmakelijk verbonden aan het grote familiesysteem en kan nooit volledig los van het systeem worden gezien (Cox & Paley, 1997). Volgens de gezinssysteemtheorie komt probleemgedrag voort door stoornissen in de relaties tussen leden in een systeem. Een voorbeeld van een stoornis in de relatie is bijvoorbeeld als ouders na een scheiding niet meer met elkaar overweg kunnen (Kievit, Tak, & Bosch, 2012). Een harmonieuze scheiding zorgt bij kinderen, gemiddeld genomen, voor minder stress. Daarnaast zullen zij beter met de scheiding om kunnen gaan en minder problemen ervaren dan wanneer ouders op een conflictueuze wijze uit elkaar gaan (Amato, 1993; Hetherington & Stanley-Hagan, 1999).

Volgens de gezinssysteemtheorie zorgt scheiding voor een reorganisatie binnen alle niveaus van het gezinssysteem. Veranderingen in de afzonderlijke subsystemen beïnvloeden

elkaar. Niet alleen veranderingen in de familiestructuur, maar ook veranderingen in de woonsituatie zorgen voor een uitdaging voor het gezin (Cox & Paley, 1997).

Uit cijfers van het CBS blijkt dat na deze verandering in woonsituatie de meerderheid van de kinderen hoofdzakelijk bij moeder woont en een groot deel van de scheidingskinderen nooit of af en toe bij vader is (CBS, 2011; Fabricius & Lueken, 2007). Veel onderzoek naar woonsituatie en probleemgedrag richt zich voornamelijk op de contactfrequentie na scheiding tussen vader en kind (Amato & Gilbret, 1999; Whiteside & Becker, 2000). Whiteside en Becker (2000) stellen dat er geen directe relatie is tussen de frequentie van contact met vader en probleemgedrag van het kind. Veel contact tussen vader en kind staat echter wel in verband met een betere kwaliteit van de vader-kind relatie (King & Sobolewski, 2006; Whiteside & Becker, 2000).

Kelly (2006) stelt dat kinderen in co-ouderschapsgezinnen beter functioneren dan kinderen in gezinnen waarbij één ouder het ouderlijk gezag heeft (Kelly, 2000; Kelly, 2006). Co-ouderschap zorgt voor frequent en gelijkmatig contact en is beter voor het functioneren van het kind, wanneer er genoeg tijd is voor interesse in schoolse zaken, projecten, praten over problemen en disciplineren. Doordeweekse overnachtingen zijn hierbij van belang (Kelly, 2006).

Uit onderzoek van King en Sobolewski (2006) blijkt eveneens dat de kwaliteit van de vader-kind relatie van groot belang is. Kwalitatief goede vader-kind relaties waarbij de vader warm en ondersteunend is en openstaat voor suggesties, verkleint de kans op probleemgedrag (King & Sobolewski, 2006). De kwaliteit van de moeder-kind relatie heeft in deze woonsituatie echter een sterkere samenhang met probleemgedrag dan de kwaliteit van de vader-kind relatie. Een kwalitatief slechte relatie met beide ouders na scheiding zorgt voor de slechtste uitkomsten voor het kind (King & Sobolewski, 2006).

De kwaliteit van deze ouder-kindrelatie hangt sterk samen met de woonsituatie na

scheiding. Kinderen hebben vaker geen goede relatie met de ouder waarbij ze niet wonen. De ouder-kindrelatie is beter wanneer het kind afwisselend woonachtig is bij beide ouders. De frequentie van de afwisseling maakt hierbij weinig verschil (Sodermans, Vanassche, & Matthijs, 2013). Dit verklaart mogelijk dat in co-ouderschapgezinnen de kans op probleemgedrag kleiner is, omdat de ouder-kindrelatie met zowel vader als moeder beter is doordat kinderen afwisselend bij beide ouders wonen.

De verwachting in dit onderzoek is dat kinderen uit co-ouderschapgezinnen gemiddeld genomen het minst probleemgedrag vertonen, als gevolg van een gemiddeld betere ouder-kindrelatie met beide ouders. Mogelijk is er een verschil in deze ouder-kindrelatie en de leeftijd van het kind per woonsituatie. Daarom is het van belang om te onderzoeken of en hoe de gemiddelde leeftijd van kinderen verdeeld is per woonsituatie.

Leeftijd na scheiding en woonsituatie

De nieuwe woonsituatie voor kinderen na scheiding wordt bepaald door één of beide ouders. Deze nieuwe woonsituatie wordt mede bepaald door een aanbeveling en/of besluit van advocaten, therapeuten, bemiddelaars, of familie rechtbanken (Kelly, 2006; Spruijt et al., 2002). Als ouders scheiden wanneer kinderen nog jong zijn is de kans groter dat kinderen bij hun moeder gaan wonen. Kinderen die al ouder zijn op het moment van scheiding, gaan gemiddeld genomen vaker bij vader wonen (Maccoby & Mnookin, 1992 zoals geciteerd in Kelly, 2000).

Ongeveer 25% van de scheidingskinderen van twaalf jaar en ouder heeft geen contact met de uitwonende ouder (Spruijt et al., 2002). Het contact wordt verbroken door zowel de verzorgende ouder en/of het kind als door de uitwonende ouder. De reden waarom deze kinderen geen contact meer hebben blijkt zowel afhankelijk te zijn van de samenstelling van het gezin waar het kind verblijft als van de burgerlijke staat van de uitwonende ouder (Spruijt, et al., 2002). Daarnaast blijkt uit onderzoek van Struss, Pfeiffer, Preuss en Felder (2001) dat

hoe jonger het kind is tijdens de scheiding, hoe minder contact het later heeft met de uitwonende ouder. Om een goede band op te bouwen hebben jonge kinderen in vergelijking tot adolescenten meer baat bij frequente, korte bezoeken aan de uitwonende ouder (Kelly & Lamb, 2000, Spruijt, 2006). De contactfrequentie bij kinderen en de baat die ze hierbij hebben kan mogelijk verschillen tussen jongens en meisjes.

Sekseverschillen in woonsituatie na scheiding

Een scheiding heeft gemiddeld genomen vaak negatieve gevolgen voor zowel jongens als meisjes (Amato, 2001; Hetherington, 1999; Spruijt & Duindam, 2004; Spruijt et al., 2002). Onderzoek van het CBS wijst uit dat 70% van de kinderen na een scheiding bij moeder gaat wonen, 10% bij vader en 20% in een co-ouderschapsgesin opgroeit (CBS, 2011). Hierin zijn echter geen sekse verschillen aangegeven. Uit onderzoek van De Graaf (2005) blijkt dat bij 60% van de scheidingen de moeder in het echtelijk huis blijft wonen. Kinderen blijven dan veelal bij moeder wonen en worden zo niet belast met een eventuele verhuizing. Dit verklaart mogelijk het hoge percentage kinderen dat na een scheiding bij moeder blijft wonen (CBS, 2011).

Onderzoek laat zien dat jongens en meisjes kunnen verschillen in de manier waarop ze contact onderhouden met beide ouders na een scheiding (Hetherington & Arasteh, 1988; Juby, Le Bourdais, & Marcil-Gratton, 2005). Zo blijkt uit onderzoek van Juby en collega's (2005) dat vaders met enkel zonen gemiddeld genomen meer contact onderhouden met hun kinderen. Dit is terug te zien in het gedrag van jongens die, in tegenstelling tot meisjes, gemiddeld meer contact met de vader zoeken na een scheiding (Hetherington & Arasteh, 1988; King, Mullan Harris, & Heard, 2004). Daarentegen hebben meisjes vaker een sterkere emotionele band met moeder ontwikkeld (Hetherington, 2003). De oorzaak hiervan is dat ouders veelal van mening zijn dat dochters veel bij moeder moeten zijn en zonen niet van vaders gescheiden moeten worden (Hetherington & Arasteh, 1988). Vanuit de literatuur is geen directe samenhang te

vinden tussen de sekse van het kind en de woonsituatie na scheiding. Wel kan geconcludeerd worden dat de meeste kinderen, zowel jongens als meisjes, voornamelijk bij moeder blijven wonen na een echtscheiding (CBS, 2011).

Dit onderzoek

Uit het literatuuroverzicht blijkt dat een scheiding veel gevolgen kan hebben voor een kind. Een groot gevolg voor het kind is dat de woonsituatie verandert. In dit onderzoek wordt onderzocht of er een verschil is in de verdeling van sekse en leeftijd per woonsituatie en in de mate van probleemgedrag.

Er wordt een verschil verwacht in gemiddeld probleemgedrag van kinderen afhankelijk van de woonsituatie na scheiding. De verwachting in dit onderzoek is dat kinderen uit co-ouderschapgezinnen gemiddeld genomen beter functioneren dan kinderen die altijd bij vader of moeder wonen. Daarnaast zullen kinderen die vooral bij vader of vooral bij moeder wonen minder probleemgedrag vertonen dan kinderen die altijd bij vader of altijd bij moeder wonen, omdat zij nog regelmatig contact hebben met de uitwonende ouder (Kelly, 2006). Aan de hand van de literatuur zijn de volgende hypothesen opgesteld: Kinderen in co-ouderschapgezinnen vertonen gemiddeld minder externaliserend gedrag dan kinderen in andere woonsituaties. Kinderen in co-ouderschapgezinnen vertonen gemiddeld minder internaliserend gedrag dan kinderen in andere woonsituaties. Daarnaast wordt verwacht dat kinderen die vooral bij vader of moeder wonen minder externaliserend en internaliserend probleemgedrag vertonen dan kinderen die altijd bij vader of moeder wonen. Vanaf het hoofdstuk methoden zal probleemgedrag worden onderverdeeld in externaliserend probleemgedrag en internaliserend probleemgedrag. Hierbij horen *deelvraag 1*: ‘Verschillen kinderen van gescheiden ouders in de mate van externaliserend probleemgedrag per woonsituatie?’ en *deelvraag 2*: ‘Verschillen kinderen van gescheiden ouders in de mate van internaliserend probleemgedrag per woonsituatie?’.

Over sekseverschillen en leeftijd in de woonsituatie na een scheiding is nog weinig bekend. Wel stelt het CBS (2011) dat kinderen gemiddeld vaker bij moeder gaan wonen na een scheiding. Aan de hand van de literatuur zijn de volgende hypothesen opgesteld: ‘Er is geen verschil in de gemiddelde leeftijd van kinderen uit verschillende woonsituaties na scheiding’ en ‘Er is geen verschil in de verdeling van jongens en meisjes over de verschillende woonsituaties na een scheiding’. Hierbij hoort *deelvraag 3*: ‘Verschilt de gemiddelde leeftijd in de woonsituatie na een echtscheiding?’ en *deelvraag 4*: ‘Is er een verschil in de verdeling van jongens en meisjes over de verschillende woonsituaties na scheiding?’

Concluderend is het doel van deze thesis om meer inzicht te krijgen in het internaliserend- en externaliserend gedrag, de leeftijd en sekseverschillen van kinderen, in relatie tot de woonsituatie na scheiding.

Methode

Procedure

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van het cross-sequentiële databestand afkomstig uit het survey onderzoek ‘Scholieren en Gezinnen 2006-2013’. Het betreft een gepoolde steekproef, samengesteld door data uit verschillende meetjaren aan elkaar te koppelen. De data zijn grotendeels verzameld door bachelor studenten aan de Universiteit Utrecht onder leiding van Dr. E. Spruijt en Dr. I. Van der Valk van de onderzoeksgroep Jeugd & Gezin van de Faculteit Sociale Wetenschappen. Op verschillende scholen verspreid door heel Nederland zijn vragenlijsten afgenomen. Deze vragenlijsten zijn afgenomen bij jeugdigen in de laatste drie klassen van de basisschool en de eerste drie klassen van de middelbare school met VMBO, HAVO en VWO niveau.

De scholen zijn middels een enkelvoudige aselechte steekproef getrokken. Van de scholen die bereid waren deel te nemen aan het onderzoek zijn twee of meer klassen

geselecteerd. De ouders van de betreffende scholieren zijn geïnformeerd middels een brief, waarbij de mogelijkheid werd gegeven bezwaar te maken voor dit onderzoek.

Voordat de scholieren begonnen aan de vragenlijst kregen zij een korte toelichting over het onderzoek en een invulinstructie. Het invullen van de vragenlijst gebeurde individueel en nam 30 tot 40 minuten in beslag. Tijdens de afname bleven de studenten van de Universiteit van Utrecht aanwezig om eventuele vragen te beantwoorden.

Steekproef

In totaal hebben 7809 respondenten de vragenlijst ingevuld. Hiervan waren 4036 meisjes (51.7%), 3759 jongens (48.1%) en hebben 14 respondenten de vraag over het geslacht niet ingevuld. De leeftijd van de respondenten is negen tot en met zeventien jaar ($M = 13.18$, $SD = 1.41$). De respondenten bevonden zich in de laatste drie klassen van de basisschool ($n = 1488$) en de eerste drie klassen van het voortgezet onderwijs ($n = 6321$). Van de respondenten uit het voortgezet onderwijs is het opleidingsniveau als volgt verdeeld; 18.5% zit op het VMBO, 8.2% zit op de HAVO en 9.6% zit op het VWO. 7652 respondenten hebben de vraag over de gezinsstructuur ingevuld, hieruit blijkt dat de meerderheid uit een intact gezin komt namelijk 79.7%, van 18.3% van de respondenten zijn de ouders gescheiden.

Voor dit onderzoek worden alleen de resultaten van de respondenten waarvan de ouders zijn gescheiden gebruikt. Het aantal respondenten uit gescheiden gezinnen is 1431, waarvan 670 jongens (46.8%) en 761 meisjes (53.2%). De gemiddelde leeftijd is 13.17 jaar ($SD = 1.41$).

Meetinstrumenten

Alle vragen en concepten die in dit onderzoek gemeten zijn, zijn afkomstig uit de zelfrapportage vragenlijst '*Gezinnen en Scholieren*'. Deze vragenlijst is samengesteld door o.a. Dr. E. Spruit en Dr. I. Van der Valk en gaat in op de gezinssituatie en het welbevinden

van kinderen. Er is gebruik gemaakt van items uit reeds bestaande meetinstrumenten met een hoge betrouwbaarheid en validiteit. De concepten die in dit onderzoek worden gebruikt zijn internaliserend probleemgedrag, externaliserend probleemgedrag en woonsituatie na scheiding.

Internaliserend probleemgedrag. Depressie is gemeten met behulp van het instrument *Children's Depression Inventory* (CDI; Craighead, Smucker, Craighead, & Ilardi, 1998). Tien van de oorspronkelijke 23 items zijn gebruikt om depressieve symptomen te meten. Een voorbeeld van een item is: 'Ik heb het gevoel dat ik vaak moet huilen'. De vragen moesten beantwoord worden op een vijfpuntschaal waarbij '1 = *helemaal waar* en 5 = *helemaal niet waar*'. De gemiddelde betrouwbaarheidscoëfficiënt van deze schaal over de verschillende meetmomenten is $\alpha = .88$, wat gewaardeerd wordt als een goede betrouwbaarheid (Field, 2009). Daarom is er voor gekozen om een gemiddelde score te berekenen over de gemeten items voor de schaal depressie.

Angst is gemeten met behulp van het instrument *Screen for Child Anxiety Related Emotional Disorders Revised* (SCARED-R, vertaald door Muris & Steerneman, 2001). Negen van de oorspronkelijke 38 items zijn gebruikt om vijf soorten angst te meten: paniekstoornissen, gegeneraliseerde angst, sociale angst, schoolangst en separatieangst. Een voorbeeld van een item is: 'Ik maak me zorgen over de toekomst'. De vragen moesten beantwoord worden op een driepuntschaal waarbij '0 = *helemaal niet*, 1 = *soms* en 2 = *vaak*' betekende. De gemiddelde betrouwbaarheidscoëfficiënt van $\alpha = .88$ van deze schaal wordt gewaardeerd als een goede betrouwbaarheid (Field, 2009). Daarom is er voor gekozen om een gemiddelde score te berekenen over de items om de schaal angst te vormen.

Verscheidene meetrondes van het onderzoek hebben gebruik gemaakt van *de Strengths and Difficulties Questionnaire* (SDQ) om emotionele problemen en angst te meten. Angst gerelateerde onderwerpen zijn gebaseerd op de subschaal 'emotionele problemen'

(Goodman, Meltzer, & Bailey, 2003). De gemiddelde betrouwbaarheid van deze subschaal is $\alpha = .77$, wat gewaardeerd wordt als een goede betrouwbaarheid (Field, 2009). Een voorbeeld van een item is: 'Ik ben zenuwachtig in nieuwe situaties, ik verlies makkelijk mijn zelfvertrouwen'. De items konden worden beantwoord middels een vijfpuntschaal, variërend van 'helemaal niet waar' tot 'erg waar'.

Omdat de drie meetinstrumenten een sterke onderlinge correlatie hebben (depressie en angst: $r = .77$, depressie en emotionele problemen: $r = .70$ angst en emotionele problemen: $r = .66$) kunnen zij worden samengenomen in een gemiddelde score als indicator voor internaliserend gedrag.

Externaliserend gedrag. Agressie is gemeten met de schaal *Direct and Indirect Aggression Scales* (DIAS, Björkqvist, Lagerspetz, & Osterman, 1992). Elf van de oorspronkelijke 23 items zijn gebruikt om agressie te meten. De items geven voorbeelden van gedragingen die men kan vertonen bij boosheid, bijvoorbeeld: 'ik probeer de ander belachelijk te maken'. De vragen moesten beantwoord worden op een vierpuntschaal, waarbij '1 = nooit, 2 = soms, 3 = vaak en 4 = heel vaak' betekende. De gemiddelde betrouwbaarheidscoëfficiënt van de schaal agressie is $\alpha = .90$, wat gewaardeerd wordt als een goede betrouwbaarheid (Field, 2009). Daarom is er voor gekozen om een gemiddelde score te berekenen over items als indicatie van de schaal agressie.

Delinquent gedrag is gemeten met behulp van 15 items uit een vragenlijst opgesteld door van Baerveldt, van Rossem en Vermande (2013). Een voorbeeld van een item is: 'Heb je de afgelopen 12 maanden weleens drugs gebruikt?'. De vragen moesten beantwoord worden op een vierpuntsschaal, waarbij '1 = nooit, 2 = 1 keer, 3 = 2 tot 3 keer en 4 = 4 keer of meer' betekende. De gemiddelde betrouwbaarheidscoëfficiënt van $\alpha = .86$ van deze schaal wordt gewaardeerd als een goede betrouwbaarheid (Field, 2009). Daarom is er voor gekozen om een gemiddelde score te berekenen over de items voor de schaal delinquent gedrag. Dit deel van

de vragenlijst is alleen afgenomen bij leerlingen op het voortgezet onderwijs. Agressie en delinquent gedrag hangen sterk met elkaar samen ($r = .45$). Daarom kan het gemiddelde van deze twee schalen samen worden gebruikt als indicator voor externaliserend gedrag.

Woonsituatie na scheiding. Aan de kinderen van gescheiden ouders is gevraagd hoeveel dagen en nachten per week zij gemiddeld bij hun vader en bij hun moeder wonen. Het antwoord is per ouder ingevuld en varieert tussen de nul en de zeven nachten. De antwoorden op deze vragen zijn gebruikt om de woonsituatie van het kind na scheiding vast te stellen. Hierbij zijn vijf verschillende type woonsituaties te onderscheiden: 1. *altijd bij moeder*, 2. *vooral bij moeder*, 3. *co-ouderschap na scheiding*, 4. *vooral bij vader*, 5. *altijd bij vader*.

Analyseprocedure

Voor het beantwoorden van de deelvragen zal gebruik worden gemaakt van het programma IBM SPSS 20. Voor deelvraag 1, 2 en 3 zal getoetst worden of er een significant verschil is in gemiddelde leeftijd, gemiddeld externaliserend- en/of internaliserend gedrag tussen jongeren uit verschillende woonsituaties na scheiding (1. *Altijd bij moeder*, 2. *Vooral bij moeder*, 3. *Co-ouderschap*, 4. *Vooral bij vader*, 5. *Altijd bij vader*).

Om deze verschillen te toetsen wordt gebruik gemaakt van een eenweg ANOVA, omdat de relatie tussen één afhankelijk variabele met de onafhankelijke variabele getoetst zal worden (Field, 2009). Wanneer de eenweg ANOVA een significant verschil uitwijst tussen de verschillende woonsituaties, zal een post-hoc test worden gebruikt om te toetsen hoe de verschillende woonsituaties van elkaar verschillen.

Voor het beantwoorden van deelvraag 4 zal gebruik worden gemaakt van een kruistabel en een Chi-kwadraattest. Deze testen zullen nagaan of de verdeling van de sekse

van het kind een significant verschil oplevert met de woonsituaties na scheiding. Hiervoor zullen dezelfde typen woonsituaties worden gebruikt als bij de deelvragen 1, 2 en 3.

Resultaten

Tabel 1 laat de beschrijvende statistieken zien van de verschillende woonsituaties van kinderen na scheiding. In Tabel 1 zijn het aantal jongens en meisjes te zien en het percentage dat altijd bij moeder, vooral bij moeder, in co-ouderschapsgezinnen, vooral bij vader en altijd bij vader woont. Wat opvalt aan de resultaten uit Tabel 1 is dat er veel kinderen vooral bij moeder wonen en weinig kinderen altijd of vooral bij vader wonen na een scheiding.

Tabel 1

Beschrijvende statistieken: woonsituatie na scheiding

	Frequentie		Valide percentage
	Jongens	Meisjes	
Altijd bij moeder	166	188	26.1
Vooral bij moeder	275	318	43.8
Co-ouderschap	127	130	19.1
Vooral bij vader	36	39	5.5
Altijd bij vader	34	40	5.5
Totaal		1353	100.0
Niet ingevuld		6455	
Totaal		7809	

Externaliserende problemen en woonsituatie

Om de eerste onderzoeksvraag te beantwoorden is gebruik gemaakt van een eenweg ANOVA die toetst of er verschil is in de mate van externaliserend probleemgedrag per woonsituatie. De eenweg ANOVA geeft geen verschil aan in gemiddeld externaliserend probleemgedrag van kinderen afhankelijk van de woonsituatie na scheiding ($F(4,13) = 1.84, p = .12$). Hoewel de resultaten niet statistisch significant zijn, geven zij wel interessante verschillen tussen de woonsituaties en het gemiddeld externaliserend probleemgedrag aan. In Tabel 2 en Figuur 1 zijn deze verschillen te zien. Uit de grafiek is op te maken dat voor deze steekproef externaliserend probleemgedrag het laagst is bij kinderen die vooral bij hun

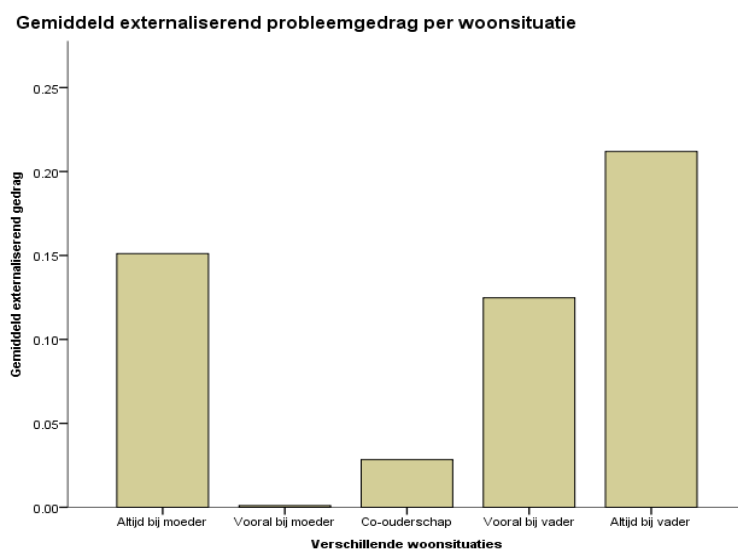
moeder wonen ($M = 0.00$, $SD = 0.95$). Ook kinderen die in co-ouderschapsgezinnen wonen laten relatief weinig externaliserend probleemgedrag zien ($M = 0.03$, $SD = 0.93$), in verhouding tot de kinderen die alleen bij vader ($M = 0.21$, $SD = 1.16$) of alleen bij moeder ($M = 0.15$, $SD = 1.02$) wonen. Tevens laten kinderen die vooral bij vader wonen in verhouding meer externaliserend probleemgedrag zien ($M = 0.13$, $SD = 0.91$).

Tabel 2

ANOVA: gemiddeld externaliserend probleemgedrag per woonsituatie

	N	M	SD	F	Sig
Altijd bij moeder	343	0.15*	1.02*		
Vooral bij moeder	580	0.00*	0.95*		
Co-ouderschap	252	0.03*	0.93*		
Vooral bij vader	73	0.12*	0.91*		
Altijd bij vader	69	0.21*	1.16*		
Binnen groepen				1.84	.12
Totaal	1317	0.06*	0.98		

Noot. Externaliserend probleemgedrag (*) uitgedrukt in gestandaardiseerde waarden.



Figuur 1. Staafdiagram gemiddeld externaliserend probleemgedrag per woonsituatie.

Internaliserende problemen en woonsituatie na scheiding

Om de tweede onderzoeksvraag te beantwoorden is gebruik gemaakt van een eenweg ANOVA die toetst of er verschil is in de mate van internaliserend probleemgedrag per woonsituatie. De eenweg ANOVA geeft geen verschil in gemiddeld internaliserend

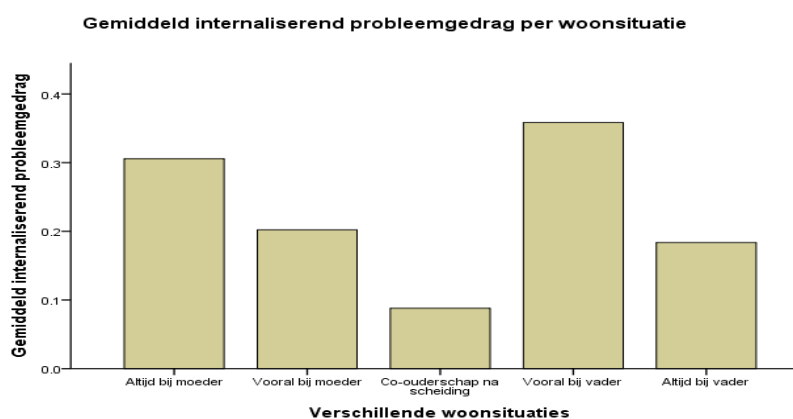
probleemgedrag van kinderen afhankelijk van de woonsituatie na scheiding $F(4, 13) = 2.05, p = .09$. Hoewel de resultaten niet statistisch significant zijn, geven zij wel verschillen aan tussen de woonsituaties en het gemiddeld internaliserend probleemgedrag. In Tabel 3 en Figuur 2 zijn de verschillen in het gemiddeld internaliserend probleemgedrag per woonsituatie te zien. Uit de grafiek is op te maken dat voor deze steekproef internaliserend probleemgedrag het laagst is bij kinderen die opgroeien in co-ouderschapsgezinnen ($M = 0.09, SD = 0.92$). Kinderen die altijd bij vader wonen ($M = 0.18, SD = 0.96$) en vooral bij moeder wonen ($M = 0.20, SD = 1.06$) laten minder internaliserend probleemgedrag zien, in verhouding tot kinderen die altijd bij moeder wonen ($M = 0.31, SD = 1.04$). Kinderen die vooral bij vader wonen laten het meeste internaliserend probleemgedrag zien ($M = 0.36, SD = 0.95$).

Tabel 3

ANOVA: gemiddeld internaliserend probleemgedrag per woonsituatie

	N	M	SD	F	Sig
Altijd bij moeder	341	0.31*	1.04*		
Voorals bij moeder	578	0.20*	1.06*		
Co-ouderschap	253	0.09*	0.92*		
Voorals bij vader	73	0.36*	0.95*		
Altijd bij vader	69	0.18*	0.96*		
Binnen groepen				2.05	.09
Totaal	1314	0.22*	1.02		

Noot. Internaliserend probleemgedrag (*) uitgedrukt in gestandaardiseerde waarden



Figuur 2. Staafdiagram gemiddeld internaliserend probleemgedrag per woonsituatie.

Leeftijd woonsituatie na scheiding

Op basis van de onderzochte literatuur wordt verwacht dat er geen verschil is in de gemiddelde leeftijd van het kind en de woonsituatie na scheiding. Tabel 5 laat de eenweg ANOVA toetsing zien van de gemiddelde leeftijd en verschillende woonsituaties na scheiding. Het gemiddelde en de spreiding in leeftijd zijn vrijwel even groot bij kinderen die altijd bij moeder wonen ($M = 13.60$, $SD = 1.32$) als kinderen die altijd bij vader wonen ($M = 13.03$, $SD = 1.59$). Dit past bij de verwachting dat de leeftijd van het kind geen verschil maakt voor de woonsituatie na scheiding.

Uit de eenweg ANOVA blijkt echter dat er wel een significant verschil is in de gemiddelde leeftijd tussen de jongeren afhankelijk van de woonsituatie na scheiding, $F = 19.83$, $p < .05$. Dit betekent dat kinderen van 9 t/m 17 jaar gemiddeld evenveel bij vader als moeder wonen of dat er sprake is van co-ouderschap. Aan de hand van deze toetsing is een Post Hoc toets uitgevoerd. De resultaten hiervan zijn weergegeven in Tabel 6. In Figuur 3 zijn de verschillen in de gemiddelde leeftijd per woonsituatie te zien. Uit de grafiek is op te maken dat kinderen die altijd bij vader wonen in vergelijking met kinderen die altijd bij moeder wonen gemiddeld jonger ($M = -.58$) zijn. Kinderen die vooral bij moeder wonen zijn gemiddeld ouder in vergelijking met kinderen die vooral bij vader wonen ($M = .92$). Bij de resultaten van Co-ouderschap na scheiding is te zien dat kinderen die opgroeien in een vorm van Co-ouderschap gemiddeld jonger zijn in vergelijking met kinderen die altijd bij moeder ($M = -.72$), vooral bij moeder ($M = -.28$), of altijd bij vader ($M = -.15$) wonen.

Er zijn geen significante verschillen in de gemiddelde leeftijd bij kinderen die na scheiding altijd bij vader wonen in vergelijking met kinderen die vooral bij moeder wonen ($p = 1.00$). Ook laten de resultaten zien dat er geen verschil is in de gemiddelde leeftijd bij kinderen waarbij de woonsituatie een vorm van Co-ouderschap betreft in vergelijking met kinderen die vooral bij moeder wonen ($p = .07$), of kinderen die vooral bij vader wonen ($p =$

1.00). Kortom er is een verschil in de gemiddelde leeftijd tussen de jongeren afhankelijk van de woonsituatie na scheiding. Kinderen die bij vader wonen zijn gemiddeld jonger dan kinderen die bij moeder wonen.

Tabel 4

ANOVA: Gemiddelde leeftijd per woonsituatie

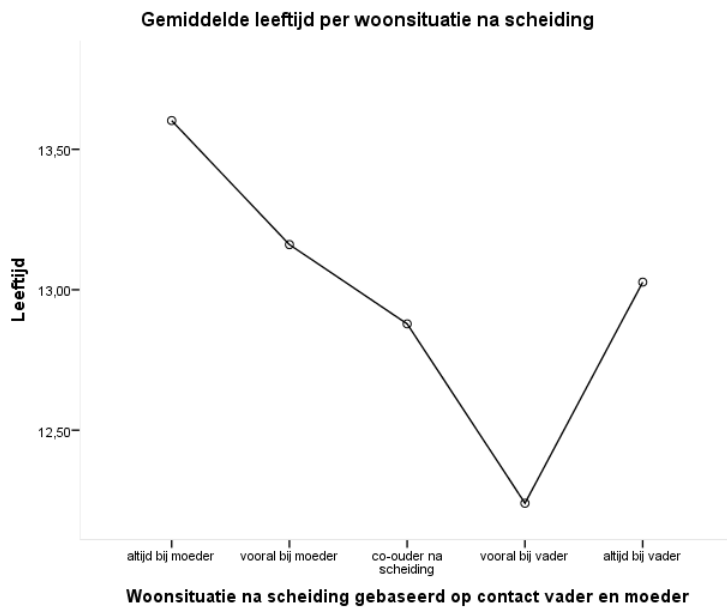
	N	M	SD	F	Sig.
Altijd bij moeder	352	13.60	1.32		
Vooral bij moeder	591	13.16	1.36		
Co-ouderschap	255	12.88	1.44		
Vooral bij vader	75	12.24	1.59		
Altijd bij vader	74	12.24	1.59		
Binnen groepen				19.83	.00
Totaal	1347	13.16	1.43		

Tabel 5

Resultaten Post Hoc toets van de gemiddelde leeftijd per woonsituatie.

Woonsituatie na scheiding gebaseerd op contact vader - moeder	Woonsituatie na scheiding gebaseerd op contact vader - moeder	Gemiddeld verschil	Standaard deviatie	Sig.
	Vooral bij moeder	.44*	.09	.00
Altijd bij moeder	Co-ouderschap	.72*	.11	.00
	Vooral bij vader	1.30*	.17	.00
	Altijd bij vader	.58*	.18	.01
	Altijd bij moeder	-.44*	.09	.00
Vooral bij moeder	Co-ouderschap	.28	.10	.07
	Vooral bij vader	.92*	.17	.00
	Altijd bij vader	.13	.17	1.00
	Altijd bij moeder	-.72*	.11	.07
Co-ouderschap	Vooral bij moeder	-.28	.10	.01
	Vooral bij vader	.64*	.18	1.00
	Altijd bij vader	-.15	.18	
	Altijd bij moeder	-1.36*	.18	.00
Vooral bij vader	Vooral bij moeder	-.92*	.17	.00
	Co-ouderschap	-.64*	.18	.01
	Altijd bij vader	-.79*	.23	.01
	Altijd bij moeder	-.58*	.18	.01
Altijd bij vader	Vooral bij moeder	-.13	.17	1.00
	Co-ouderschap	.15	.18	1.00
	Vooral bij vader	.79*	.23	.01

*Noot**. Het gemiddelde verschil is significant bij $p = .05$



Figuur 3. Gemiddelde leeftijd per woonsituatie.

Sekseverschillen en woonsituatie na scheiding

Op basis van de onderzochte literatuur wordt verwacht dat er geen significant verschil bestaat tussen jongens en meisjes en de mogelijke woonsituatie na een scheiding, om dit te toetsen is er een kruistabel en een chi-kwadraat test uitgevoerd.

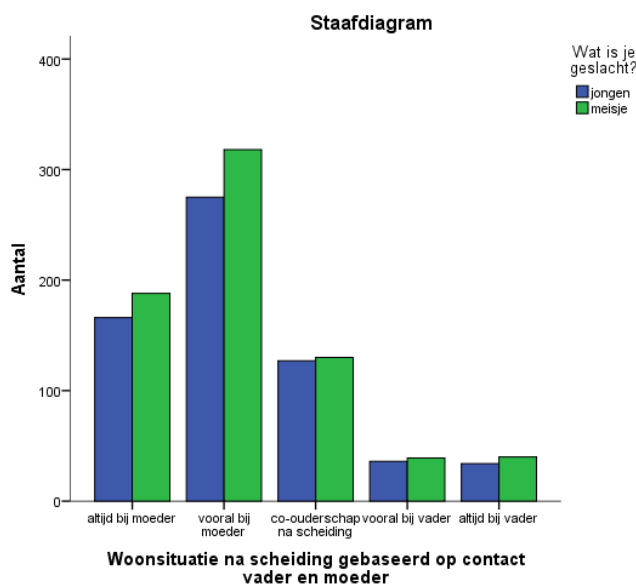
De kruistabel laat de hoeveelheid jongens en meisjes per mogelijke woonsituatie na een scheiding zien, deze informatie is opgenomen in Tabel 1. Hieruit valt af te lezen dat de meeste kinderen vooral bij moeder wonen na een scheiding. Hierin is een klein verschil te zien tussen jongens en meisjes, namelijk 275 van de 638 jongens tegenover 318 van de 715 meisjes. In Figuur 4 zijn de resultaten uit Tabel 1 grafisch weergegeven. In deze grafiek zijn de geringe verschillen tussen jongens en meisjes en de mogelijke woonsituatie na scheiding duidelijk zichtbaar

De chi-kwadraat test geeft aan dat er geen significant verschil bestaat in de aantallen jongens en meisjes per mogelijke woonsituatie na een scheiding, namelijk $\chi^2(1) = .75, p > .05$ (zie Tabel 7). De kruistabel en de chi-kwadraat test geven dus een positief antwoord op de

verwachting dat er geen significant verschil bestaat tussen jongens en meisjes en hun woonsituatie na een scheiding.

Tabel 6
Chi-Square Tests woonsituatie

	Waarde	df	Asymp. Sig (2-zijdig)
Pearson Chi-kwadraat	.75	4	.95
Waarschijnlijkheid Ratio	.75	4	.95
Lineaire-bij-Lineare Associatie	.08	1	.79
N van valide metingen	1353		



Figuur 4. Staafdiagram: sekse en mogelijke woonsituatie na scheiding.

Discussie en Conclusie

In deze thesis is onderzocht of er een verschil is in de verdeling van sekse en leeftijd en in de mate van probleemgedrag per woonsituatie. Dit is om verschillende redenen van belang, maar in het bijzonder voor de toekomst. Steeds meer kinderen krijgen te maken met een scheiding en hierdoor met een verandering in woonsituatie. Door inzicht te krijgen in het verschil in probleemgedrag per woonsituatie kunnen ouders in de toekomst een beter gefundeerde keuze maken voor een bepaalde woonsituatie en hiermee de gevolgen van een scheiding voor het kind minimaliseren. De uitkomsten van dit onderzoek worden hieronder

per hypothese beschreven.

De eerste hypothese: ‘Kinderen in co-ouderschapsgezinnen vertonen minder externaliserend gedrag dan kinderen in andere woonsituaties en kinderen die vooral bij vader of moeder wonen vertonen minder externaliserend gedrag dan kinderen die altijd bij vader of moeder wonen’ kan op basis van de resultaten van dit onderzoek niet worden aangenomen. Uit de resultaten van de eenweg ANOVA komt naar voren dat kinderen van gescheiden ouders niet significant verschillen in externaliserend probleemgedrag per woonsituatie. Ondanks dat de resultaten niet significant zijn, geven zij wel interessante verschillen aan die aansluiten op de deelvraag. Het valt op dat kinderen die altijd bij vader of altijd bij moeder wonen het meest externaliserend gedrag vertonen. Dit zou verklaard kunnen worden doordat geen contact met één ouder duidt op een slechte ouder-kindrelatie met een van de ouders, wat kan leiden tot externaliserend gedrag (King & Sobolewski, 2006). Kinderen uit co-ouderschapsgezinnen vertonen minder externaliserend gedrag dan kinderen die altijd bij vader of moeder wonen. Dit sluit aan op de bevindingen van Kelly (2000; 2006) die stelt dat kinderen die opgroeien in co-ouderschapsgezinnen beter functioneren dan kinderen die opgroeien in een eenoudergezin.

De tweede hypothese: ‘Kinderen in co-ouderschapsgezinnen vertonen minder internaliserend gedrag dan kinderen in andere woonsituaties en kinderen die vooral bij vader of moeder wonen vertonen minder internaliserend gedrag dan kinderen die altijd bij vader of moeder wonen’ wordt ook verworpen. Uit de resultaten van de eenweg ANOVA blijkt dat er geen significant verschil is. Hoewel er geen significant verschil is, valt het op dat kinderen in co-ouderschapsgezinnen het minste internaliserend probleemgedrag vertonen in vergelijking met kinderen die alleen of vooral bij vader wonen en kinderen die alleen of vooral bij moeder wonen. Dit ondersteunt de resultaten uit het onderzoek van Kelly (2006) waaruit naar voren komt dat kinderen uit co-ouderschapsgezinnen beter functioneren dan kinderen in gezinnen

waarbij één ouder het ouderlijk gezag heeft. Er zijn verschillende verklaringen te vinden vanuit de literatuur voor het beter functioneren van kinderen in co-ouderschapsgezinnen.

Een verklaring kan zijn dat er minder conflicten zijn rondom de scheiding van ouders uit co-ouderschapsgezinnen en dat een scheiding bij hen wellicht harmonieuzer verloopt. Deze verklaring sluit aan bij de gezinssysteemtheorie. Volgens de gezinssysteemtheorie komt probleemgedrag voort door stoornissen in de relaties tussen leden in een systeem (Kievit et al., 2012). Kinderen ervaren minder stress en problemen bij een harmonieuze scheiding dan wanneer ouders op een conflictueuze wijze uit elkaar gaan (Amato, 1993; Hetherington & Stanley-Hagan, 1999).

Een andere verklaring vanuit de literatuur kan zijn dat co-ouderschap bijdraagt aan een betere vader-kind relatie. Bij co-ouderschap is er sprake van meer contact tussen vader en kind in vergelijking met kinderen die alleen en vooral bij moeder wonen. Veel contact tussen vader en kind staat in verband met een betere kwaliteit van de vader-kind relatie (King & Sobolewski, 2006; Whiteside & Becker, 2000). Kwalitatief goede vader-kind relaties waarbij de vader warm en ondersteunend is en openstaat voor suggesties, verkleint de kans op probleemgedrag (King & Sobolewski, 2006).

Een laatste verklaring voor het beter functioneren van kinderen uit co-ouderschapsgezinnen is dat de ouder-kind relatie met beide ouders beter is, doordat deze kinderen afwisselend bij beide ouders wonen. Dit sluit aan bij onderzoek van Sodermans en collega's (2013) waaruit blijkt dat de ouder-kindrelatie beter is wanneer het kind afwisselend woonachtig is bij beide ouders. De frequentie van de afwisseling maakt hierbij weinig verschil (Sodermans et al., 2013). Co-ouderschap zorgt namelijk voor frequent en gelijkmatig contact en is beter voor het kind (Kelly, 2006).

De derde hypothese: 'Er is een verschil in de gemiddelde leeftijd en de woonsituatie na scheiding', is aangenomen. Uit de resultaten blijkt dat er een significant verschil is in de

gemiddelde leeftijd van kinderen in de woonsituatie na scheiding. Kinderen van 9 t/m 17 jaar wonen gemiddeld ongeveer evenveel bij vader als moeder of er is sprake van co-ouderschap. In het algemeen wonen er gemiddeld meer jongere kinderen bij vader in vergelijking met de leeftijd van de kinderen die bij moeder wonen. Dit gaat in tegen de verwachting uit het literatuuronderzoek waarbij gesteld werd dat de kans groter is dat jonge kinderen bij moeder gaan wonen en dat kinderen die al ouder zijn op het moment van scheiding gemiddeld genomen vaker bij vader gaan wonen (Maccoby & Mnookin, 1992 zoals geciteerd in Kelly, 2000). Er is niet direct een verklaring te vinden voor dit resultaat.

Uit de resultaten is niet af te leiden hoeveel contact de kinderen hebben met de uitwonende ouder. Onderzoek van Spruijt en collega's (2002) geeft aan dat ongeveer 25% van de scheidingskinderen geen contact heeft met de uitwonende ouder. Bij de resultaten van dit onderzoek is te zien dat 26.13% van de kinderen altijd bij moeder woont en 5.49 % van de kinderen altijd bij vader. Dit percentage lijkt aan te sluiten bij de bevindingen van Spruijt en collega's (2002), echter is er niet bekend of deze kinderen ook geen contact meer hebben met de uitwonende ouder.

De vierde hypothese: 'Er is geen verschil in de verdeling van jongens en meisjes over de verschillende woonsituaties na scheiding' wordt voor dit onderzoek aangenomen. Uit de resultaten van de kruistabel en chi-kwadraattest blijkt dat de verdeling van jongens en meisjes per woonsituatie niet verschilt. De verschillen tussen jongens en meisjes en de mogelijke woonsituatie na scheiding zijn minimaal bevonden. Wel wordt er aangetoond dat kinderen van beide sekse vaker bij de moeder wonen na een echtscheiding. Dit bevestigt de resultaten van het onderzoek van het CBS (2011) waaruit blijkt dat het merendeel van de kinderen voornamelijk bij moeder gaan wonen na een scheiding. Dit kan verklaard worden door onderzoek van De Graaf (2005), waaruit blijkt dat bij 60% van de scheidingen de moeder in

het echtelijk huis blijft wonen. Kinderen blijven dan veelal bij moeder wonen en worden zo niet belast met een eventuele verhuizing.

Hoewel de resultaten van dit onderzoek gedeeltelijk aan de verwachtingen voldoen zijn er nog een aantal discussiepunten. Het is opvallend dat kinderen die vooral bij moeder wonen na een scheiding, in vergelijking met de andere woonsituaties, het minste externaliserend probleemgedrag laten zien. Een verklaring hiervoor kan zijn dat de contactfrequentie geen verschil maakt voor de ouder-kind relatie met beide ouders (Sodermans et al., 2013). Uit de resultaten van dit onderzoek gaat dit echter niet op voor kinderen die vooral bij vader wonen, zij vertonen juist meer externaliserend probleemgedrag in vergelijking met kinderen uit co-ouderschapsgezinnen en kinderen die vooral bij moeder wonen. Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op deze kwestie.

Er zijn een aantal zwakke punten in dit onderzoek. Ten eerste is er niet gekeken naar de sekseverschillen in gemiddeld internaliserend- en externaliserend probleemgedrag en de woonsituatie na scheiding. Dit is interessant om verder te onderzoeken. Ten tweede is er gebruik gemaakt van een bestaand data bestand waardoor er geen gebruik is gemaakt van zelf ontwikkelde vragenlijsten en er hierdoor geen specifieke, voor dit onderzoek, toepasbare vragen zijn gesteld. Ten derde is er geen onderzoek gedaan naar de kwaliteit van de ouder-kindrelatie in dit onderzoek. Er wordt vanuit de literatuur echter wel verwacht dat er een verschil is in de kwaliteit van de ouder-kindrelatie per woonsituatie. Toekomstig onderzoek zou zich hier op kunnen richten. Ten slotte is er tijdens dit onderzoek geen aandacht besteed aan de rol die het kind heeft in het scheidingsproces van zijn/haar ouders. Uit onderzoek blijkt namelijk dat ouders vaak voor het kind beslissen en er in de praktijk nog onvoldoende aandacht is voor de keuze van het kind (Smart, Wade, & Neale, 2001).

Ondanks deze zwakke punten zijn er ook sterke punten in dit onderzoek waaruit blijkt dat dit onderzoek een bijdrage levert aan de literatuur. Ten eerste geeft dit onderzoek een

samenhang weer tussen probleemgedrag en de woonsituatie na scheiding. Ten tweede wordt met dit onderzoek een mogelijke aanzet gegeven voor verder onderzoek betreffende de woonsituatie van het kind na een scheiding.

Samenvattend is er geen significant verschil in de verdeling van sekse en de mate van probleemgedrag afhankelijk van de woonsituatie na scheiding. Dit lijkt aan te sluiten bij onderzoek van Whiteside en Becker (2000) waaruit blijkt dat de frequentie van het contact met moeder en vader na scheiding niet significant samenhangt met het probleemgedrag van kinderen. In plaats van kwantiteit van het contact lijkt het meer om de kwaliteit van het contact te gaan. Een kwalitatief slechte relatie met beide ouders na scheiding zorgt voor de meer probleemgedrag bij het kind (King & Sobolewski, 2006).

Vanuit de gezinssysteemtheorie is het vooral van belang dat er in de onderlinge relatiekwaliteit van ouders sprake moet zijn van weinig conflicten. In zijn algemeenheid laat onderzoek zien dat zowel de kwaliteit van de ouder-kind relatie en de onderlinge relatiekwaliteit van de ouders een belangrijkere rol spelen dan de frequentie van het contact (Sodermans et al., 2013). Het is van belang dat er nog meer onderzoek verricht wordt naar echtscheidingen en specifiek naar de woonsituatie na een scheiding en het effect hiervan op de ouder-kind relatie.

Referenties

- Amato, P. R. (2001). Children of divorce in the 1990s: An update of the Amato and Keith 1991 meta-analysis. *Journal of Family Psychology, 15*, 355-370. doi: 10.1037/0893-3200.15.3.355
- Amato, P. R. (1993). Children's adjustment to divorce: Theories, hypotheses, and empirical support. *Journal of Marriage and Family, 55*, 23-38. doi:10.2307/352954
- Amato, P. R. (2005). The impact of family formation change on the cognitive, social and emotional wellbeing of the next generation. *The Future of Children, 15*, 75-96. doi: 10.1353/foc.2005.0012
- Amato, P. R., & Gilbreth, J. G. (1999). Nonresident fathers and children's wellbeing: A meta-analysis. *Journal of Marriage and Family, 61*, 557-573. doi:10.131.211.208.19
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2011). Bijna 30 duizend kinderen maken scheiding mee. Verkregen van: <http://jeugdmonitor.cbs.nl>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2014). Hoeveel huwelijken eindigen in een scheiding? Verkregen van: <http://www.cbs.nl>
- Cox, M. J., & Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual Review of Psychology, 48*, 243-267. doi: 10.1146/annurev.psych.48.1.243
- Distelbring, M., Lucassen, N., & Hooghiemstra, E. (2005). *Gezin anno nu*. Raad van maatschappelijke ontwikkeling, Den Haag
- Fabricius, W. V., & Luecken, L. J. (2007). Postdivorce living arrangements, parent conflict, and long-term physical health correlates for children of divorce. *Journal of Family Psychology, 21*, 195-205. doi: 10.1037/0893-3200.21.2.195
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS, third edition*. London: SAGE publications

- Goodman, R., Meltzer, H., & Bailey, V. (2003). The strengths and difficulties questionnaire: a pilot study on the validity of the self-report version. *International Review of Psychiatry, 15*, 173-177. doi: 10.1080/0954026021000046137
- De Graaf, A. de (2005). Scheiden: motieven, verhuisgedrag en aard van de contacten. *Bevolkingstrends*, 4e kwartaal 2005 (39-46). Verkregen van: <http://www.cbs.nl>
- Haverkort, C., & Spruijt, E. (2012). *Kinderen uit nieuwe gezinnen*. Tiel: Lanoo nv
- Hetherington, E. (2003). Social support and the adjustment of children in divorced and remarried families. *Childhood, 10*, 217-236. doi: 10.1177/0907568203010002007
- Hetherington, E. (1999). *Coping with Divorce, Single Parenting, and Remarriage*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates
- Hetherington, E., & Arasteh, J. (1988). *Impact of divorce, single parenting and step-parenting on children*. Mahwah: Lawrence Erlbaum
- Hetherington, E. M., & Stanley-Hagan, M. (1999). The adjustment of children with divorced parents: A risk and resiliency perspective. *Journal Child Psychology Psychiatry, 40*, 129-140. doi:10.1111/1469-7610.00427//
- Juby, H., Le Bourdais, L., & Marcil-Gratton, N. (2005). Sharing roles, sharing custody? Couples' characteristics and children's living arrangements at separation. *Journal of Marriage and Family, 67*, 157-172. doi: 10.1111/j.0022-2445.2005.00012.x
- Kelly, J. B. (2000). Children's adjustment in conflicted marriage and divorce: A decade review of research. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 39*, 963-973. doi:10.1097/00004583-200008000-00007
- Kelly, J. B. (2006). Children's living arrangements following separation and divorce: Insights from empirical and clinical research. *Family Process, 46*, 35-52. doi: 10.1111/j.1545-5300.2006.00190.x
- Kelly, J., & Lamb, M. (2000). Using child development research to make appropriate custody

- and access decisions. *Family and Conciliation Courts Review*, 38, 297-311. doi: 10.1111/j.174-1617.2000.tb00577.x
- King, V., Mullan Harris, K., & Heard, H. (2004). Racial and ethnic diversity in nonresident father involvement. *Journal of Marriage and Family*, 66, 1-21. doi: 10.1177/000312240707200607
- King, V., & Sobolewski, J. M. (2006). Nonresident fathers contributions to adolescent well-being. *Journal of Marriage and Family*, 68, 537-557. doi:10.1111/j.1741-3737.2006.00274.x
- Kievit, T., Tak, J. A., & Bosch, J. D. (2008). *Handboek psychodiagnostiek voor de hulpverlening aan kinderen*. Utrecht: De Tijdstroom
- Smart, C., Wade, A., & Neale, B. (2001). *Dubbelleven. Nieuwe perspectieven voor kinderen na echtscheiding*. Amsterdam: Thela Thesis
- Sodermans, A. K., Vanassche, S., & Matthijs, K. (2013). Verblijfsregelingen en welbevinden van kinderen: verschillen naar gezinskenmerken. *Relaties en nieuwe gezinnen*, 3(4). Verkregen van: <http://www.relatiesennieuwegezinnen.be>
- Spruijt, A. P. (2006). Ouderlijke scheiding en de gevolgen voor kinderen. *Tijdschrift van de Vereniging voor Kinder- en Jeugdpsychotherapie*, 32, 37-52. Verkregen van: dSPACE.library.uu.nl
- Spruijt, E. (2009). *Kinderen na scheiding. State-of-the-art studie*. Universiteit Utrecht, Faculteit Sociale Wetenschappen. Onderzoeksgroep Adolescentie
- Spruijt, E., & Duindam, V. (2004). Jongens en jonge mannen na ouderlijke scheiding. *Pedagogiek*, 24, 72-82. Verkregen van: <http://www.pedagogiek-online.nl>

Spruijt, E., Kormos, H., Burggraaf, C., & Steenweg, A. (2002). Het verdeelde kind.

Literatuuronderzoek Omgang na Scheiding. Verkregen van
<http://www.dwazevaders.nl/pdf/HetVerdKindCompleet.pdf>

Struss, M., Pfeiffer, C., Preuss, U., & Felder, W. (2001). Adolescents from divorced families and their perceptions of visitation arrangements and factors influencing parent-child contact. *Journal of Divorce and Remarriage*, 35, 75-90. doi:

10.1300/J087v35n01_04

Whiteside, M. F., & Becker, B. J. (2000). Parental factors and the young child's post-divorce adjustment: a meta-analysis with implications for parenting arrangements. *Journal of Family Psychology*, 14, 5-26. doi:10.1037/0893-3200.14.1.5